

Utrechtse Gevelstenen (2)

Het Huis Trappenburch

De gevelsteen van Trappenburch is afkomstig uit het pand Waterstraat 57. Hij is van zandsteen, 72 cm hoog en 46 cm breed. De voorstelling geeft een veelhoekig, torenachtig gebouw, bekroond met puntdak en kantelen en omgeven door drie trappen. Onderaan een cartouche tussen twee voluten met het opschrift „TRAPPENBVRCH”. De steen dateert uit de tweede helft van de 17e eeuw, vermoedelijk uit 1659, toen het huis ingrijpend verbouwd werd.

De voorstelling geeft wel een associatie met de naam, doch is vrij primitief met zijn op verschillende niveaus uitkomende trappen en wekt niet de indruk, een afbeelding van het werkelijke huis te zijn.

De naam Trappenburch vond ik het eerst genoemd in een hypotheekakte van 15 juni 1558. Willem Ffoeyt leende 288 gulden van Jan van der Wiel en gaf als onderpand een huis, vanouds IJsendijck en nu Trappenburch genaamd, met de hof en de oostwaarts gelegen bijwoningen, poort en poortwegen, gelegen achter de Sint Jacobskerk aan de Cruyswech. Oostwaarts woonde Cornelis Thoniszoon, westwaarts lagen de huizen van Loeff Pelgrumszons nakomelingen, Gerrit van Veen met Willem Jansz. Mandemaeckers en Jan Ponz. en liep de Zantsteeg langs het erf achter Trappenburch.

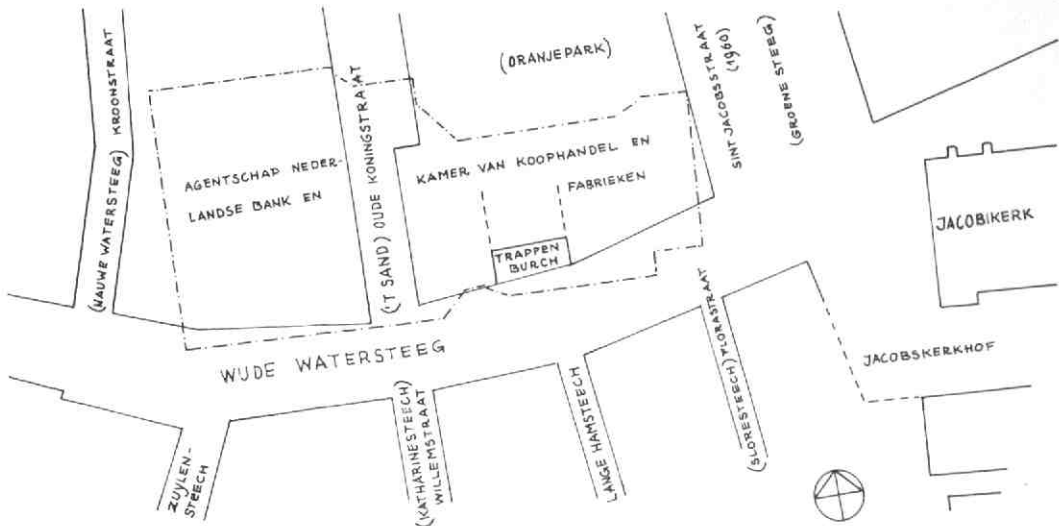
De oudere naam van dit huis vond ik ook in de *Aantekeningen betreffende openbare en particuliere huizen van N. van der Monde: IJsendijck, in 1352 heren Gerards hofstede van IJsendijck, Arnout van Dolre en jufver Antonia Both eigenaars in 1518, aantekening uit de genealogie van C. Booth, medegedeeld door baron D' Yvoy*. De middeleeuwse situatie van dit gebied is enigszins aan het licht gekomen bij het grondwerk voor de bouw van het Agentschap van De Nederlandse Bank en de Kamer van Koophandel en Fabrieken op deze plaats in de jaren 1975 en 1976. Een verslag van de onderzoekresultaten is opgenomen in de Archeologische Kroniek van drs. T. J. Hoekstra in het Maandblad van Oud-Utrecht van januari 1979. Uit de vondst van een rivierbedding met oeverbeschouwingen en schepen blijkt, dat hier tot de 13e eeuw water geweest is. De naam Watersteeg behoeft hier echter niet van afkomstig te zijn, want dit was in de 15e en 16e eeuw een algemene naam voor straten, die naar de stadsingels leidden. Vaak wordt verondersteld, dat dit het stroombed van de Rijn geweest is. Waarschijnlijk lijkt me dit niet, daar uit recent onderzoek gebleken is, dat bij het Voor-Clarenburg een oude bedding was, terwijl de Oude Gracht ten noorden van de Bakkerbrug eerst later gegraven is. Op oude kaarten komt in het verlengde van de Wijde- en de Enge Watersteeg vanaf het Paardeveld langs de Amsterdamse Straatweg „het Stroompje” voor. Daarom lijkt mij de gevonden rivier-

bedding eerder een oude Vechtloop dan een arm van de Rijn. Het Zand komt dan aan een binnenbocht te liggen, hetgeen bij een meanderende rivier waarschijnlijker is dan aan een buitenbocht.

Het erf achter Trappenburch was zeer uitgestrekt, wat ook op hoge ouderdom van de hofstede wijst. Binnen het blok Watersteeg, 't Sand, Weerdsingel en Groenesteeg nam het vrijwel de gehele ruimte in beslag. Het noordelijk deel werd later genoemd „het gemeene Loyerseff”. Hier hadden in de 17e eeuw de leerlooiers hun kuipen, zoals op vele plaatsen nabij de singels. Als afscheiding met het erf van Trappenburch wordt dan vaak genoemd: *de rode stakettinge met een doornen heyning daertegen staende*. Langs de noordkant van het looierseff tekenen Braun en Hogenberg in 1572 een muur, hetgeen de oude begrenzing van het erf van Trappenburch geweest zal zijn. Op de plattegrond van Wijk C met de situatie in 1695, afgebeeld in het boek *Wijk C en de Jacobikerk* van A. Graafhuis en A. Kool, uitgegeven bij gelegenheid van de opening van de ge-

De gevelsteen van het huis Trappenburch, thans in het Centraal Museum. Hist. cat. 1928/379 x. Inv. 7409 (foto: Centr. Mus. Utrecht)

restaureerde Jacobikerk op 5 maart 1977, stonden ook hier al huizen en lijkt het binnenterrein meer te zijn ingericht als tuinen. In 1883 is hier het beroemde Oranje-Park aangelegd, waarover zoveel wetenswaardigs vermeld staat in bovengenoemd boek.

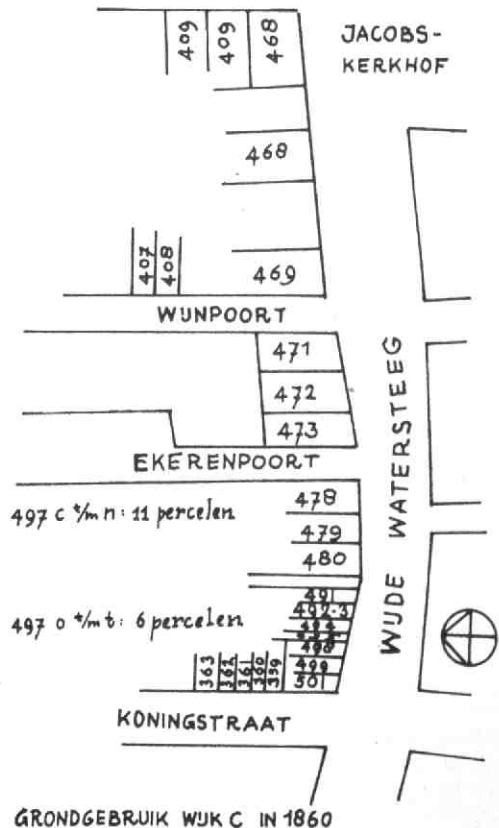
Tot 1659 is huis en hof van Trappenburch in één hand gebleven. Daarna viel het geleidelijk uiteen. Het hoofgebouw werd in twee woningen verdeeld. Het oostelijk deel behield de naam Trappenburch, het westelijk deel wordt in 1715 genoemd „De Oude Water.“ De bijgebouwen worden in 1728 afzonderlijk verkocht en in 1738 is er al sprake van 2 *cameren met erachter een hofken*. Zoals overal in deze omgeving werden er steeds meer hofjes gebouwd met steeds minder ruimte en frisse lucht. Een kaart met het „Grondgebruik van Wijk C in 1860“ laat zien, hoe versnipperd de grond dan is. Trappenburg staat op de percelen C 478, 479 en 480. Op het binnenterrein zijn tientallen hofjeswoningen gebouwd met smalle uitgangen naar de Wijde Watersteeg, genaamd de Wijnpoort en de Ekerenpoort. De naam van Ekeren komt hier in 1728 reeds voor als huiseigenaar.

Wie waren nu zoal de eigenaren van Trappenburch? Na de reeds genoemde Willem Ffoeyt in 1558, gehuwd met Barta van Wijngaerden, vond ik in 1633 Heyndrick van den Borch, Heer van Velthuysen, als hij op 20 mei het huis met toebehoren verkoopt aan Franchoy's Deckers. Diens weduwe, Sara Wynters, verkoopt het op 6 december 1650 aan dominee Lubbertus Spruyt. Maria van Nellesteyn, weduwe van ds. Lubbertus Spruyt, predikant, verkoopt op 23 juli 1658 aan Egbertus Wils het oostelijk deel van Trappenburch met hof en 2 *caemeren oostwaerts annex*, en op 4 november 1659 aan Jan Jansz. Tap, *sackedrager op 't benedeneynt*, het westelijk deel met conditiën, *dat beide partyën tot gemeene kosten zullen nemen verschillende voorzieningen omtrent muynen, een scheytsel, waterlosinge, enz.*

Johan Abram koopt dit deel op 4 juli 1691 uit de boedel van Jan Jansz. Tap (-meier). Nicolaes van Wyck,

coormcooper, koopt op 18 september 1696 van de boedel van Elisabeth Willems Paluda, weduwe van Boudewijn van Cortehoeff, het huis Trappenburch, die het op 3 maart 1698 weer verkoopt aan Gijsbert Anthonisz. van Vianen, metselaer.

Op 25 januari 1715 verkopen Jan Blok en zijn vrouw Deliana Abram, weduwe van Reynier Doncker, het westelijk deel van Trappenburch, nu genoemd „De

Oude Water" en gelegen tegenover „De Oude Lombert", aan Pieter van Swanenburch, die het in 1770 verkoopt aan Johannes Hoevert.

Trappenburch wordt op 22 oktober 1728 uit de boedel van Paulus van Fremerye, weduwnaar van Johanna van Vianen, verkocht aan Jan Brouwer, stadsbode, en zijn vrouw Johanna Bosch, die het op 19 oktober 1734 weer verkopen aan Abraham Veldhuysen en zijn vrouw Paulina Blommendaal.

Op 13 mei 1777 wordt uit de boedel van wijlen Paulina Bloemendaal tweederde van het huis Trappenburch verkocht aan Johanna Veldhuysen en haar man Bernardus Vink. Het andere derde deel gaat naar Jan Odijk. Bernardus Vink en Jan Odijk verkopen daarna samen het gehele huis weer aan Frederik van der Maat en Anthony van der Maat verkoopt het op 17 februari 1802 aan Johannes Althus.

Van der Monde vertelt, dat Johannes Althus boekhandelaar was en in het huis Trappenburch een lakmoesfabriek placht te hebben omstreeks het jaar 1800. Hij zegt ook, dat het huis later tot een dans- of nachthuis is gebezigd, waar om grof geld gespeeld werd. In 1840 was het echter weer in gebruik als woonhuis. Van der Monde tekent ook de bekende gevelsteen,

lichtbruin gekleurd met in blauw het dak, de ramen en deuren en de drie trappen. Er onder staat: *Een dergelijke afbeelding staat thans nog (1840) in den gevel van een ouderwetsch, matig groot gebouw in de Wijde Watersteeg bij het Zand, tusschen de Store- en de Lange Hamsteeg."*

In het Maandblad van Oud-Utrecht van 1927 blz. 65 staat, naar aanleiding van de tentoonstelling „16e eeuwse huizen" in het Centraal Museum vermeld: *De herinnering aan het huis Trappenburch aan de Waterstraat wordt ter plaatse alleen nog door een gevelsteen bewaard.*

Sindsdien is deze omgeving zo grondig veranderd, dat zelfs de plaats van het huis niet meer terug te vinden is in het stratenplan.

Bij het zoeken naar de bewoners in de 17e eeuw was het opvallend, dat in de Wijde Watersteeg zoveel huiseigenaars met het beroep van „sackedrager" werden aangeduid. Dit waren echter beslist geen sjouwers, zoals de naam zou doen vermoeden, maar eerder wat we nu transportondernemers zouden noemen. De maatschappelijke achteruitgang van deze wijk is eerst in de 19e eeuw begonnen.

Werkgroep gevelstenen

BOEKENSCHOUW

De restauraties van Viollet-le-Duc en Pierre Cuypers hebben zeer lange tijd bloot gestaan aan felle kritiek. En „hebben bloot gestaan" is dan nog een eufemisme, want ik zou niet de kost willen geven al degenen die nog steeds geen goed woord over hebben voor zowel hun restauraties als voor hun nieuwe scheppingen.

In het *Bulletin van de Koninklijke Nederlandse Oudheidkundige Bond* 78 (1979), 1, p. 1 - 25 wordt een interessante studie gewijd aan twee restauraties: die van het Franse kasteel Pierrefonds en die van kasteel De Haar, respectievelijk uitgevoerd door Viollet-le-Duc en Cuypers. Voor beide architecten is het de eerste grote kasteelrestauratie; beide restauratieobjecten zijn 14de eeuws. Geld speelt noch bij Pierrefonds, noch bij De Haar een rol; beide restauraties worden door particulieren bekostigd.

Eerst gaat de auteur uitgebreid in op de restauratie van Pierrefonds, die in opdracht van Napoleon III en Eugenie wordt uitgevoerd van 1858 tot 1870. Bij deze restauratie is er geen sprake van romantische fantasie, luidt het oordeel van de schrijver. Een oordeel dat menigeen nieuw in de oren zal klinken.

In het tweede deel van zijn artikel neemt de auteur De Haar onder de loupe. Is de conclusie die voor Viollet-le-Duc in Pierrefonds geldt ook van toepassing op zijn „leerling" Cuypers wanneer deze de ruïnes van De Haar herschept tot wat nu nog vaak genoemd wordt een kitscherige 19de eeuwse suikertaart? Een

kasteel dat terecht een maquette van suiker in zijn hal heeft staan?

De Haar wordt gerestaureerd van 1892 tot 1912 en het idee voor deze restauratie schijnt te stammen van Victor de Stuers, de grote voorvechter van wat is geworden onze monumentenzorg. Hij is het die het ontwerp als bruiloftsgeschenk aanbiedt in 1887 aan E. G. F. baron van Zuylen van Nyevelt en zijn bruid Hélène baronesse De Rothschild.

Uitvoerig gaat de auteur in op wat er van De Haar over was nadat de Fransen het in 1672 opbliezen, welke delen van het kasteel nimmer voltooid waren en wat de restauratiearchitect met het *Dictionnaire raisonné de l'architecture française du XIe au XVIe siècle* van Viollet-le-Duc in de hand maakte van dit alles. Bij de noordoostgevel en het châtelet heeft Cuypers zich niet bekommerd om archeologische betrouwbaarheid of tenminste aanneemelijkheid. Hij hanteert hier middeleeuwse bouwwijzen die leiden tot fantaserijke, op de middeleeuwen geïnspireerde, moderne vormen. Bij de andere gevels daarentegen reconstrueert hij - voorzover mogelijk - consciëntieus. Om ruimte te winnen overdekt de architect de binnenplaats van het slot: aldus ontstond de hal. In de hal en op de begane grond realiseert hij zijn ideaal van het middeleeuwse bouwbedrijf. Hier zijn Viollet-le-Duc en Cuypers twee handen op een buik.

Maar beide architecten verschillen óók van elkaar. Streeft Viollet-le-Duc in Pierrefonds naar een restau-